

О.В. Молчанова

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

ДАЦЗИБАО ЯК ОСОБЛИВИЙ ТИП РУКОПИСНОЇ ГАЗЕТИ В КОМУНІСТИЧНОМУ КИТАЇ

Дацзибао (буквально – «газета великих ієрогліфів»), а фактично – замітка на великому аркуші паперу, що для зручності читання писалася великими ієрогліфами та вивішувалася в людних місцях (на стінах, парканах або ж спеціальних стендах). «Дацзибао» могло бути написане будь-ким – робітником, селянином, партійцем, і не мало чітко визначеної форми; це могли бути прозові твори, вірші, карикатури або навіть п'єски, що містили в собі елементи пропаганди, звинувачень (часто несправедливих), протесту.

Широке розповсюдження вони набули під час культурної революції в Китаї, після того як 25 травня 1966 р. аспірантка Пекінського університету Не Юаньцзи та інші студенти та аспіранти вивісили дацзибао, в яких ректор університету та деякі викладачі були названі «чорними антипартійними бандитами». Вище керівництво КПК (зокрема Мао Цзедун) підтримало цей «почин», давши вказівку розповсюдити їх зміст в партійних ЗМІ, що стало початком масових репресій в Китаї.

Невдовзі була створена т.зв. *група в справах культурної революції*, до складу якої увійшли особисто віддані Мао партійці та урядовці. За її ініціативою стали з'являтися нові дацзибао із закликами підтримати Мао у здійсненні «великої пролетарської культурної революції» та знищенні «буржуазної культури». Практичною реалізацією цього мали займатись загони *хунвейбінів* з числа студентів та представників робітничої молоді (*цзаофанів* або «молодих бунтарів»).

У серпні 1966 р. було розповсюджено дацзибао «Вогонь по штабам» (підготовлене самим Мао), в якому містилась вимога розгромити партійні та державні установи, де «засіли люди, що мають владу та прямують капіталістичним шляхом». У відповідь на цей заклик натовпи хунвейбінів почали громити партійно-державні установи, а їх працівників усіяко принижувати, після чого нерідко вбивати. Заняття школах та вищих навчальних закладах були припинені з тим, щоб не заважати учням і студентам долучатись до проведення «культурної революції». Хунвейбіни нищили стародавні храми та музеї, бо вони були пов'язані з «непролетарською культурою», у містах натовпи цих молодиків відрізали дівчатам довге волосся, розрізали підліткам брюки, зшиті за західними зразками. Заборонялось продавати косметику, спідниці із розрізом, темні окуляри, шуби та інші предмети «розкоші»; були закриті приватні кав'ярні та театри.

В цей час рух з виготовлення дацзибао охопив цілу країну. Вони писалися з власної ініціативи автора чи групи авторів тоді, коли існувала потреба висловити якусь думку, зробити критичне зауваження, внести пропозицію, викласти прохання або скаргу. Таке твердження є вірним лише почасти, бо у кожному випадку написання дацзибао автор мав зважати на «думку партії» та визнавати її керівну роль в житті суспільства. Більше того, проведення цієї кампанії й мало забезпечити виключні позиції КПК, і насамперед Мао Цзедуну в країні.

Обговорення злободенних проблем шляхом вивішування дацзибао з самого початку спрямовувалось партією, тому коли їх автори не торкалися світоглядних проблем, не намагались критикувати існуючий лад або заперечувати монополію компартії на владу¹, місцеві та центральні партійні

¹ Ті «дацзибао», які містили в собі критику курсу партії, негайно вилучалися та передавалися до спецслужб з метою встановлення їх авторства – *авт.*

та адміністративні органи усіяко заохочували китайців висловлюватись у такий спосіб. Отримавши «сигнал» у вигляді дацзибао, відповідні партійні або громадські організації чи особи, яким адресувалися ці послання, мали негайно вивісити письмову відповідь на критику з інформацією про вжиті заходи та визначити відповідальних за це осіб або дати роз'яснення про невмотивованість закидів.

Партія з самого початку уважно відстежувала зміст дацзибао, для чого при партійних комітетах різних рівнів були створені «групи з керівництва рухом за впорядкування стилю роботи», члени яких і займалися збором критичних зауважень, їх узагальненням та підготовкою відповідних рішень партії. Давши дозвіл на вивішування дацзибао, партія отримала ще одну ефективну можливість для розправи зі своїми політичними опонентами, бо партійним комітетам нічого не коштувало організувати низку заміток негативного змісту про будь-яку особу, яка «не роззброїлась перед партією» або трималась аполітично. Зрозуміло, що досить часто «дацзибао» містили й слушні пропозиції (зокрема й раціоналізаторські), в такий спосіб викорінювались окремі прояви бюрократизму; часто зручні за формою, жваві за змістом, вони привертали увагу людей та користувались великою популярністю.

Але як відомо – від великого до смішного лише один крок. Виконуючи волю партії, селянка Ху Цземін також вирішила внести свою лепту в цю кампанію та вивісила в місцевому клубі своє дацзибао. Звертаючись до свого чоловіка, вона писала: «Чжао, у тебе відсталала психологія. Коли ти працював на будівництві дамби, ти не знав ніяких правил, а повернувшись з будови, заходився копати корені лотоса. Зауважень на свою адресу ти не визнаєш, хитрий ти і сам собі на умі». Наступного дня у клубі з'явилась дацзибао у відповідь заскоченого і ображеного Чжао: «Взимку минулого і весною цього року я їздив на будівництво дамби. Планів у тебе була ціла купа. В цьому році ти стала ланковою, зазналася і стала зобижати мене. Коли закінчилося будівництво дамби і я повернувся додому, то вирішив відпочити пару днів. Що ж у цьому поганого?».

Чжао писав про свою стурбованість діями дружини та мав необережність запросити інших висловити свою думку (очевидно сподіваючись почути хоча б співчуття з боку чоловіків). Після цього у обговоренні фактичного сімейного конфлікту взяли участь всі члени місцевого кооперативу, які заставували позицію Чжао, і вже через кілька днів чоловіку довелося виступити з ще однією дацзибао, в якій він цілковито визнав свою «провину». На цьому ця історія не скінчилась, бо до кооперативу прибула перевірна комісія від провінціального комітету партії, яка підтвердила правильність виступу селянки проти міщанських поглядів свого чоловіка. З великою приємністю вона констатувала, що Чжао визнав «свої помилки, подружжя помирилось і тепер працює разом»[□].

Таким чином, дацзибао як особлива форма рукописної періодики набула надзвичайно широкого розповсюдження в Китаї, створюючи у їх авторів ілюзію активної участі у суспільно-політичному житті країни. Проте вони майже завжди виступали лише сліпим знаряддям партії, і зокрема Мао, який усіяко заохочував молодь до виготовлення дацзибао, зміст яких був спрямований проти його реальних і уявних політичних противників. Тому оцінюючи роль і значення дацзибао в житті Китаю слід пам'ятати, що досить часто в них містилась заангажована або взагалі неправдива інформація, яка могла плямувати честь і гідність партійних і культурних діячів КНР, і тим не менш – вона могла слугувати підставою для застосування до них жорстоких репресій.

Дацзибао вивішувались практично у кожному китайському селі, але найбільше поширення вони мали у містах. Їх кількість не піддається навіть приблизному обрахунку, лише в Шанхаї, де тоді проживало 6 млн. чол., в ході тільки однієї кампанії (з боротьби проти «консерватизму і марнотрастства») було вивішено 60 млн. дацзибао. Лише виходячи з цієї цифри можна зробити висновок, що поза їх впливом були охоплені майже всі мешканці міста, а якщо ж аналізувати дацзибао як явище суспільно-політичного життя в масштабах усього комуністичного Китаю, то буде правильним припустити, що вони мали на той час визначальний вплив на масову свідомість пересічних китайців.